

بررسی رابطه فرهنگ با معماری آرامگاهی و تأثیر آن در طرح آرامگاه

بوعلی سینا همدان

کوروش مومنی دهقی

استادیار گروه معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول

K_momeni@jsu.ac.ir

چکیده

اهمیت معماری آرامگاهی مرهون ارتباط تنگاتنگ با فرهنگ عامه است. این گونه معماری ارتباط مستقیم با جهان بینی، ایدئولوژی و اقتصاد جامعه خود دارد. توجه به معماری آرامگاهی را می توان معلول دو عامل: حب ذات و اعتقاد به جهان بعد از مرگ (به خصوص در فرهنگ مصر باستان در ایجاد اهرام و مصطبه ها) و در دوره های بعد ارادت و علاقه دوستداران شخص متوفی دانست. در مورد ارادت و علاقه شخص متوفی هیچ سنت آرامگاهی را همچون ایران نمی توان یافت که از چنین عمر دراز و مقبولیت عامه برخوردار باشد که همچنان بعد از سالیان دراز پابرجاست. در این تحقیق سعی شده است تا با روش توصیفی- تحلیلی نقش و تأثیر فرهنگ آرامگاهی را در طرح آرامگاه بوعلی سینا همدان با توجه به تاریخ بناهای آرامگاهی در ایران مورد بررسی و پژوهش قرار بدهیم. نتایج بدست آمده نشان می دهد که طراح در طرح آرامگاه بوعلی توانسته؛ جنبه فرمی و ظاهری فرهنگ را با استفاده از فرم های معماری آرامگاهی و با توجه به فرهنگ زمانه و تأثیر مدرنیسم بر معماری، تحقق دهد و جنبه محتوایی با استفاده از رموز و استعارات بکار رفته در بنا تحقق و تجلی یافته است.

واژگان کلیدی: فرهنگ، معماری آرامگاهی، معماری آرامگاهی قبل و بعد از اسلام، آرامگاه بوعلی سینا.

۱- مقدمه

احترام به متوفیان و سوگواری در مرگ عزیزان در ایران باستان رواج داشته است. نمونه های این سوگواری را می توان در شاهنامه فردوسی مشاهده کرد. (مرگ سیامک پسر کیومرث، مرگ ایرج، کشته شدن سهراب و...). در شاهنامه نیز در مورد مرگ رستم به صراحت به ساخت آرامگاهی در خور شان او اشاره شده است.

به باغ اندرون دخمه ای ساختند

سرش را به ابر اندر افراختند

برابر نهادند زرین دو تخت

بدان خوابیده گو نیک بخت

در دخمه بستند و گشتند باز

شد آن نامور گرد گردن فراز، (فردوسی، ۱۳۷۵: ۱۳۱۶).

در طول تاریخ ایران باستان، همواره استمداد طلبیدن از ارواح پاک درگذشتگان وجود داشته و این باور به صورت عینی در زندگی آنان رسوخ پیدا کرده بود، به عنوان مثال، خانه تکانی قبل از مراسم نوروز ریشه در این باور دارد که ارواح فوت شدگان در این ایام به خانه خود باز می گردند و ارواح از ناپاکی و کثیفی بیزارند. همچنین در آدینه آخر سال به یاد مردگان و نثار روح آنان نذورات به فقرا می دانند. وجود فرمها و نقوش مقدس بر روی آرامگاهها، به خصوص آرامگاههای نقش رستم و تخت جمشید دلالت بر بزرگی و عظمت شخص متوفی و تمایز وی با سایر درگذشتگان عادی دارد. فرم چلیپا و نماد فروهر به عنوان نگهبان مقبره همگی کنایتهایی است بر اهمیت آرامگاهها در دوران تاریخ ایران است. در ادوار مختلف در دورانهای مختلف و در مکانهای مختلف با شیوههای تدفینی متفاوتی مواجه می شویم: کسپیان جنازه هایشان را طعمه پرندگان می ساختند. سکاها مردگان خویش را به همراه خدمت و حشم در